

33.

KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI 4. CİLT

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

33.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
4. CİLT

23-28 MAYIS 2011
MALATYA

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No: 155-4

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Dr. Haydar DÖNMEZ

Ömer ÖTGÜN

Kapak ve Uygulama

Enver AYDIN

ISSN:1017-7655

Kapak Fotoğrafı: *Nurettin ARSLAN*

"Assos 2010 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları"

Not: Kazı raporları, dil ve yazım açısından Klâsik Filolog Dr. Haydar Dönmez tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

İsmail Aygöl Ofset Matbaacılık
San. Tic. Ltd. Şti.
ANKARA-2012

İÇİNDEKİLER

Volkmar von GRAEVE

2009-2010 Milet Çalışmaları.....1

ROLAND R.R. SMITH

Aphrodisias 2010.....25

Sabine LADSTÄTTER

Efes 2010.....59

K. Levent ZOROĞLU

2010 Yılı Kelenderis Kazı ve Onarım Çalışmaları.....93

Felix PIRSON

Pergamon 2010 Sezonu Çalışmaları Raporu 109

Şevket DÖNMEZ

Oluz Höyük Kazısı Dördüncü Dönem (2010) Çalışmaları: Değerlendirmeler ve Sonuçlar.....135

Fokke GERRITSEN, Rana ÖZBAL

2010 Yılı Barcin Höyük Kazıları.....155

A. DİLER, B. ÖZER, H. BULUT, Ş. GÜMÜŞ

Pedasa, 2010.....167

Eugenia EQUINI SCHNEIDER

Elaiussa Sebaste - The 2010 Excavation and Conservation Campaign.....195

Nicholas CAHILL	
Sardis, 2010.....	209
Timothy MATNEY, John MACGINNIS, Dirk WICHE	
Thirteenth Preliminary Report on Excavations at Ziyaret Tepe (Diyarbakır Province), 2010 Season	231
Osman ERAVŞAR, Murat KARADEMİR	
Alara Kazısı, 2010.....	251
Douglas BAIRD, Adnan BAYSAL	
Bonucuklu Höyük Projesi: Orta Anadolu'da Tarımın, Yerleşik Hayata Geçişin ve Hayvancılığın Başlangıcının Araştırılması	263
Masako OMURA	
Yassihöyük Kazıları, 2010	271
Nuran ŞAHİN, Onur ZUNAL, Cennet PIŞKİN	
Klaros, 2010	287
Eşref ABAY, Fulya DEDEOĞLU	
Beycesultan 2007-2010 Yılları Kazı Çalışmaları Raporu	303
Nurcan YAZICI	
Demirköy Fatih Dökümhanesi Kazısı 2010 Yılı Çalışmaları	331
Kadir PEKTAŞ	
Beçin Kazısı 2010 Yılı Çalışmaları	351
Ayla SEVİM EROL, Ayhan YİĞİT	
2010 Yılı Çankırı Çorakyerler Kazısı	371
Bilal SOĞUT	
Stratonikeia 2010 Yılı Çalışmaları	395

Kimiyoshi MATSUMURA	
Büklükale Kazısı 2010	421
E.ESER, A.Başak AKAY	
Divriği Kalesi 2010	437
Sachihiro OMURA	
2010 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları	447
Hayat ERKANAL, Vasif ŞAHOĞLU,	
Ayşegül AYKURT, Ourania KOUKA, İrfan TUĞCU	
Liman Tepe 2010 Yılı Kara Kazıları	463
Hayat ERKANAL, Vasif ŞAHOĞLU,	
Sıla MANGALOĞLU-VOTRUBA, Gregory VOTRUBA,	
İrfan TUĞCU, Soner PİLGE	
2010 Yılı Liman Tepe Sualtı Kazıları	479
Vasif ŞAHOĞLU, Hayat ERKANAL,	
Ümit ÇAYIR BÖYÜKULUSOY, Yiğit ERBİL	
Çeşme - Bağlararası 2010 Yılı Kazıları	489
Ayşe Gül AKALIN-ORBAY	
Erythrai Kazısı 2010 Sezonu	509
Geoffrey SUMMERS, Scott BRANTING, Sevil BALTALI TIRPAN,	
Nilüfer BATURAYOĞLU YÖNEY, Joseph LEHNER	
Kerkenes 2010	535
Markus KOHL, Mesude MATOĞLU, Ali ALKAN	
Tokat-Sulusaray/Sebastopolis: Temizlik Çalışmaları ve Ziyaretçiler İçin Bir	
Gezi Güzergâhı Oluşturulmasında İlk Adımlar	559
Celal ŞİMŞEK	
2010 Yılı Laodikeia Kazıları	569

BONCUKLU HÖYÜK PROJESİ: ORTA ANADOLU'DA TARIMIN, YERLEŞİK HAYATA GEÇİŞİN VE HAYVANCILIĞIN BAŞLANGICININ ARAŞTIRILMASI

Douglas BAIRD*

Adnan BAYSAL

Höyüğün Konumu ve Tanımı

Boncuklu Höyük Konya'nın Karatay İlçesi'ne bağlı Hayıroğlu Kasabası'nda, Çatalhöyük'ün de sadece 9.5 km. kuzeyinde yer almaktadır. Höyüğün ova seviyesinden yüksekliği yaklaşık 2 m. olup 180 x 120 m. ebadındadır. Dr. D. Baird başkanlığında gerçekleştirilen Konya yüzey araştırmaları (1995-2002) sırasında bulunan höyükteki kazı çalışmaları 2006 yılından bu yana devam etmektedir. Çatalhöyük'ten yaklaşık bin yıl öncesine tarihleyebileceğimiz Boncuklu Höyük projesi bu yıl 20 uzman ve arkeoloğun katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Projenin Amaçları

Boncuklu Höyük projesinin iki ana temel amacı bulunmaktadır.

1) Yerleşik hayata geçişin, yetiştiriciliğin ve hayvancılıkla uğraşan toplulukların ilk ortaya çıkışlarını belgelemek ve Yakındoğu arkeolojisindeki bu olgulara daha geniş ve inandırıcı bir açıklama getirmek.

2) Çatalhöyük'te yaşamış olan insanların öncüllerini, kültürün büyüklüğünü ve dikkati çeken sembolik yapısını araştırmak.

İlk yerleşik hayata geçen, tarımla uğraşan ve hayvancılık yapan toplumlara ve gelişimlerine ait modellerin kanıtları Levante ülkelerine ait ülkelerde gerçekleştirilen kazılardan gelmektedir. Bu modellere bağlı

* Dr. Douglas BAIRD
Dr. Adnan BAYSAL

olarak yapılan açıklamaların farklı ortamlarda da geçerli olup olmadığı açık değildir, özellikle ilk yerleşik hayata geçiş ve tarımcı toplulukların görüldüğü ama çok zayıf olarak belgelenen Anadolu arkeolojisinde. Anadolu’da bu süreç bireylerin veya grupların hareketlerine bağlı olarak gelişmiş olabilir, özellikle yeni kaynaklar ve diğer kültürel pratikler açısından. Orta Anadolu bu durumda Yakındoğu modelleri için öngörülen ve yerleşik hayata geçiş ve tarımın incelenmesi açısından son derece önemli bir alan olup yukarıda belirlenen iki ana temel hedef doğrultusunda araştırmalarımızı çok yakından ve detaylı olarak yapmamızı sağlamaktadır.

Boncuklu Höyük yerleşmesi, Çatalhöyük’ten 9.5 km. uzakta olup belki de bu tür yerleşmenin ilk örneğini teşkil etmektedir. Bu aynı zamanda Çatalhöyük kültürünün orijini ve sembolik yapısını da araştırma imkânı sağlayacaktır.

2010 Sezonu

Bu sezon içinde 7 ayrı binanın kazısına 3 ayrı alanda yoğunlaşmıştır. Bu alanlar sırasıyla H, K ve N alanlarıdır. Binalar üzerinde yoğun çalışmalarımızın önemli nedenleri arasında alan kullanımlarının nasıl olduğu ve binaların kullanım tarihlerinin anlaşılmasını göstermek mümkündür.

Binaların Aynı Noktada Rekonstrüksiyonu

Kazı çalışmalarımızı gerçekleştirdiğimiz üç alanda da binaların aynı noktada sürekli olarak tekrar inşa edildiğini belgeledik. K ve N alanlarında binaların direkt olarak tekrarlandığı görülmekle birlikte, K alanında 6 No.lu binanın yıkıldıktan sonra 10 No.lu bina ile yenilendiği görülmüştür. K alanında görülen 6 yapıdan en erken evrede görülen ikisinin kazıları gerçekleştirildi. 2 No.lu yapı en erken evrede görülen yapıydı ve üstünde yer alan 9 No.lu bina ise aynı planda ve özelliklerde, yüzey seviyesinden aşağıda yer alan tabanlara sahip olarak ve 2 No.lu yapının en son tabanını kuzeybatıda mutfak

alanı olarak kullanmak üzere inşa edilmiştir. Yine 9 No.lu yapının ocağı 2 No.lu yapının kerpiçlerini temel alarak kurulmuştur. Bu bulgularımız, Orta Anadolu'daki aynı noktada ve aynı karakter ve özelliklere sahip olan evlerin, özellikle Çatalhöyük'te görülen tipte ve toplulukların örneklendirilmesi hususundaki araştırmalarımızı güçlü temellere oturtmaktadır. Bu yapılaşma konusunda bir erkilliğin olduğunu ve ev karakterizasyonu konusunda bir kimlik belirlenmesi olgusunun varlığını temsil etmektedir.

Alan Kullanımı

Bu sezon içinde birkaç yapı evresinde gerçekleştirilen 7 yapının kazısı sırasında Boncuklu Neolitik evlerinin genel karakterlerini anlamak mümkün oldu. N açmasındaki ve bu evredeki en erken ve yaklaşık 50 cm. yüksekliğe kadar duvarları ile birlikte en iyi korunmuş 6 No.lu yapıda Boncuklu Neolitik evlerinin genel karakteristiklerini ve ev içindeki alanın nasıl kullanıldığını görmek mümkündür. (Fig. 1). Kuzeybatı-güneydoğu istikametinde yer alan yuvarlak biçimli yapı K alanındaki komşularıyla aynı yönde yer almaktadır. 6 No.lu yapının tabanları Boncuklu'daki Neolitik ev tabanlarının nasıl olduğunu bir kez daha göstermektedir. Ocak yuvarlak biçimli olup iri çakıl taşlarının üstüne kurulmuştur (Fig. 1). Tabanın kuzeybatı alanında, ocağın etrafında ve güneydeki taban alanından aşağıda olmak üzere mutfak alanı olarak kullanılmış alan bulunmaktadır. Güney alanı ve bu mutfak alanını birbirinden ayıran belirli bir şekilde ayırt eden ve en azından üç kez yenilenerek yükseltilmiş bir sırt bulunmaktadır. Bu sırt her yenilenişinde kuzeybatı alanına biraz daha yaklaşmaktadır. Bu sırtın bulunduğu alanda her iki kısımda iki çukur bulunmuş ve bunların yapının direklerine ait olabileceği düşünülmektedir. Bu çukurların erken evrelerindeyse tabanların bu çukurlara doğru eğimli olduğu görülmektedir. K alanında 2 ve 9 No.lu yapıların her ikisinde de kuzeybatı alanında ocaklar yer almaktadır. Bu her iki yapının da güneydoğu alanında yer alan tabanların daha sert, düz ve temiz olduğu gözlenmiştir.

Fig. 2, Bina 1 temel alınarak yapılan rekonstrüksiyonda bir Boncuklu Neolitik evini göstermektedir.

Binaların Seremoniyle İlgili Dekorasyonları

Bazı yapılar ara sıra gerçekleştirilen seremonik rituellere ait olabilecek özelliklere sahiptir. Bunlar genellikle kuzeybatıda mutfak alanında değildir. 9 No.lu yapının güneydoğu alanındaki geç evrelere ait tabanlarının büyük çoğunluğunun kırmızı ile boyandığı görülmektedir. Tabanlar ara sıra boyanarak dekore edilmiş ve daha sonra boyasız olanlarla yenilenmiştir. Bununla birlikte, kırmızı boya kalan izler dışarısında daha yoğun kullanılmış olabilir. Buna ek olarak duvarların üst kısımları da boyanmış olabilir. 6 No.lu yapının küçük bir alanında, kuzeydoğu kesiminde, üst tabanların turuncu renkli aşı boyası ile kaplandığı görülmüştür. H alanındaki bir yapının kuzeybatı köşesinde ve düşük seviyeli kuzeybatı tabanı alanı çevresinde kırmızı boyanın taban sıvası ile karışmış olduğu da görülmüştür. 1 No.lu yapıdaki kanıtlara dayanarak, boyanın daha çok yapıların kuzey bölümleri ile ilişkili olduğu dikkati çekmektedir. Buna karşılık, 2 ve 6 No.lu yapılarda olduğu gibi, bazı yapıların kuzey duvarları ve tabanları boyasız olarak kullanılmıştır.

4 No.lu yapıdan sadece güney alanı korunmuştur. Elips şeklinde bir yapı olup doğu ve batı olmak üzere iki ayrı alana bölünmüştür. Görüldüğü kadarıyla bu şekilde dizayn edilmiş olan yapının güneybatı kesiminde duvarın güneydoğu kesiminde kullanılan farklı bir malzemeyle yapıldığı dikkati çeker. Güneydoğu alanında çok sayıda taban ve bir mezarda yirmi yaşlarında yetişkin bir kadın iskeleti bulunmuştur. Güneybatı alanında daha az korunmuş taban kalıntılarıyla bir ocak yer almaktadır. Bu her iki alanın bulunduğu noktadaysa iki hayvan kafatası duvarın içine konulmuş durumda bulunmuştur. Bu açık bir şekilde Çatalhöyük'te görülen büyükbaş hayvan kafataslarının duvarlara monte edilmesi pratiğinin ve bu türden sembolik yapılaşmanın öncüsü olduğuna işaret etmektedir.

Evlerin ana yaşam alanları veya yaşam pratiğinin uygulandığı alanlarla olan kesişme noktalarında Çatalhöyük'te görülen türden ritüellerin öncüllerine rastlanmaktadır. Bu aynı zamanda her evin kimliğiyle ilintili bir yapılanma da olabilir. Yabani sığırların avlanması ve kafataslarının ayrılması, insan başlarına yapılan uygulamaya benzemektedir; bu tür davranışla ilgili olan buluntularımızı önceki senelerde belgelemiştik. Hayvan başları Boncuklu'da binanın kurulması ve kullanım alanlarının ayrılması anlamında kullanılmış olabilir. Bununla birlikte, bu yapıda ocak ve mutfak olarak ayrılan kullanım alanı güneybatı köşede yer almaktadır.

Mezarlar

Bina içindeki mezar kazıları; ölü gömme gelenekleri ve bunların ne kadar sıklıkta gerçekleştiği konusunda fikir sahibi olmamıza yardımcı olmaktadır. Çatalhöyük'te olduğu gibi her bina içinde farklı sayıda gömüyle karşılaşmaktadır. Bazı binalarda birkaç gömü bulunurken, bazılarında daha fazladır. Hatta bazı yapıların evrelerinde gömülerin daha az oranda olduğunu söylemek mümkündür. K alanında 6 yapının evrelerinde 3 adet gömü ile karşılaşırken H alanında üç binanın evreleri içinde 6 gömü bulunmuştur. Buna karşılık, birçok gömünün hediye bırakılmadan gerçekleştirilmiş olması, dikkat çekicidir.

Uzman Araştırmaları

Bitki ve hayvan araştırmaları: Bu konudaki çalışmalar sezon içerisinde Louise Martin ve Caroline Middleton tarafından devam ettirildi. Buna göre büyük baş hayvanlardan iri sığır cinsinin ve domuzun en çok yararlanılan hayvanlar olduğu anlaşılmıştır. Önceki çalışmalar da bunların yabani olduğu ve avlandığını ortaya çıkarmıştı. Fairbairn'in bitkiler üzerindeki çalışmasıysa evcilleştirilmiş bitkilerin kullanımına dikkati çekmektedir. Bunların yanında sulak arazi bitkileri ve bol oranda balık, kuşlar ve tatlı su kabukluları çevrede büyük bir sulak veya bataklık bir arazinin varlığına işaret etmektedir. Bu belki

tarım ve tarımcılıkla uğraşmak açısından zor bir ortam olabilir. Buna karşılık, Boncuklu'da avcılıkla uğraşan ve bataklık ortamında yaşayan ve tarımcılık aşamasının başlarında bulunan bir grubu araştırdığımız düşüncesini daha da güçlendirmektedir.

Çok sayıda ele geçirilen boncuk, bezemeli yivli taşlar ve plâkalar (Fig. 3) âlet ve diğer buluntuların sembolik anlamda önemli ve değerli olduklarına işaret eder. Bu plâkalar insan vücutlarının veya derilerin sahip oldukları desenlerle mühürlendiğini bunun da bireylerle veya ev/hane ile ilgili olduğunu göstermektedir. Bulunan son derece dikkatle hazırlanmış bezemeli âletler, yine çok sayıdaki boncuk üzerinden bireysel kimliğin veya ayrıcalığın önemli olduğunu ve dekoratif olarak insan vücutlarında ve elbiselerinde kullanıldığını gösterir.

Sonuç

Açık olarak göstermektedir ki hem ev içi alan kullanımı açısından hem de sembolik ritüeller açısından olsun Boncuklu Höyük Çatalhöyük kültürünün öncülüğünü yapmaktadır. Buna ek olarak tarımcı pratiğin uygulamaya geçiş ve yaygınlaşması alanında da Orta Anadolu açısından son derece önemli belgeler sunmaktadır.

Açıklama

İngiliz Arkeoloji Enstitüsü (Ankara) ve İngiliz Akademisi Araştırma Gelişimi destekleri sayesinde bu yılki çalışmalarımız gerçekleştirilmiştir. Bu yılki çalışmalarımızın gerçekleşmesinde yardım ve desteklerini esirgemeyen başta Bakanlık temsilcimiz Vahap Kaya, Konya Müzeler Müdür Vekili Sayın Dr. Naci Bakırcı ve diğer kişi, kurum ve kuruluşlara teşekkür ederiz.

Fig. 1

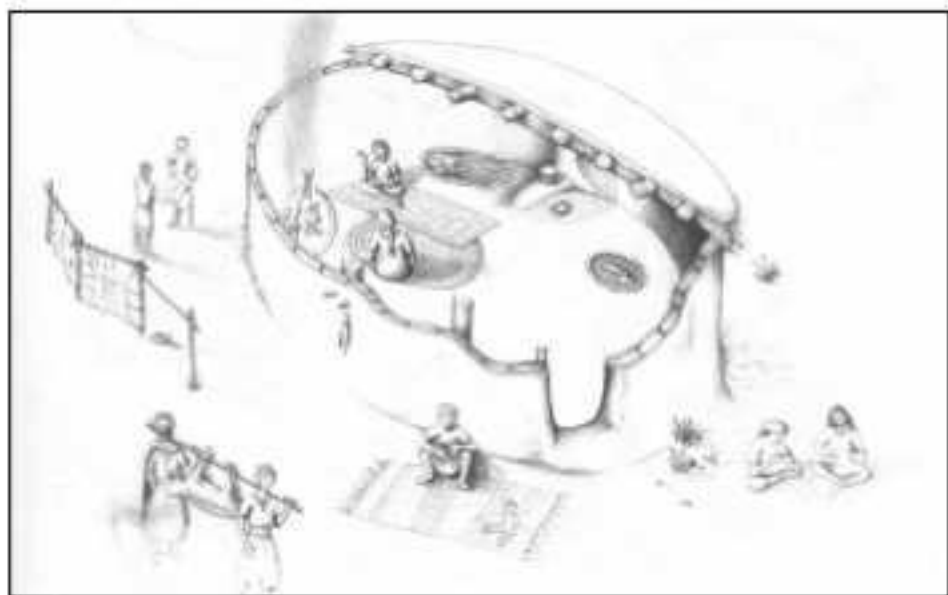

Fig. 2

Fig. 3